

Hårklomossa

Dichelyma capillaceum (Dicks.) Myr.

Hotkategori: NT (missgynnad, rödlistan 2005)

Hårklomossan har minskat och försvunnit från många lokaler där den tidigare förekommit. Arten är känslig för vattenreglering och ökad kvävehalt och andra näringsämnen, vilket troligen är de främsta orsakerna till nedgången. Trots detta har hårklomossan påträffats på ett antal nya lokaler på senare tid i Sverige. I Sverige finns mer än 90 % av alla lokaler i Europa, vilket medför ett stort ansvar för artens framtid. Hårklomossan är klassad som missgynnad i den nationella rödlistan och är även fridlyst sedan år 2000. I övriga Europa är den mycket sällsynt och därför med i EU:s habitatdirektiv, vilket innebär att ett antal områden med förekomster av arten skall ingå i nätverket Natura 2000 (europeiskt nätverk för skyddsvärd natur).

Hårklomossa. Foto: Tomas Hallingbäck

Artbeskrivning

Hårklomossa är en mattbildande bladmossa, dvs en mossa med stam och blad som inte är flikade. Bladen är långa, spetsiga och placerade i tre rader, vilket gör att skotten blir något trekantiga. Bladen är också kraftigt ensidigt krökta, vilket har gett upphov till det svenska artnamnet. Nerven i mitten av bladet är långt utlöpanande, vilket skiljer den från den liknande klomossan (*Dichelyma falcatum*) som bara har kort utlöpanande nerv och dessutom ofta betydligt kraftigare blad. Hårklomossans färg, som kan variera betydligt, är vanligtvis grön till brungrön och ibland svartgrön.

Förökning sker vanligen vegetativt, vilket innebär att bitar av växten lossnar och sedan kan bilda en ny planta. Detta går bra inom det egna vattendraget, men är en begränsande faktor när det gäller spridning mellan olika vattensystem. Spridning genom sporer sker sällsynt, och i Sverige har sporkapslar endast påträffats två gånger, vid Helge å nedströms Möckeln i Småland och Skåne, och i Ryssviken i Södermanland (där arten numera är försvunnen). En anledning till att sporkapslar är så ovanliga är att de flesta populationer tycks sakna hanplantor. I de fall de förekommer sitter sporkapslarna upprätta på ett långt skaft med klarröda tandkransar, den inre ombildad till ett nätverk.

Utbredning

I Nordamerika förekommer hårklomossan i de östra delarna av USA och Kanada, där den tycks vara vanligare än i Europa. Inom Europa förekommer arten från Frankrike i söder och väster till Finland i norr och öster.

Sverige innehar en stor del av det europeiska beståndet av hårklomossa, och den förekommer i två huvudområden i landet. De flesta fynden finns i det sydliga området som omfattar nordöstra Skåne, södra Småland och Blekinge. Arten förekommer i de flesta av de större vattensystem som har sitt utlopp i Östersjön, från Helge å i Skåne upp till Emån i Småland, samt i Lagans vattensystem som har sitt utlopp i Västerhavet. Det nordligare av de två områdena har endast ett fåtal lokaler i några mindre vattensystem från Bohuslän i väster till Uppland i öster. Hårklomossan kan även påträffas på enstaka platser ända upp till Medelpad. År 2006 upptäcktes två lokaler i Östergötland där arten tidigare inte påträffats. De två lokalerna ligger i var sin ände av länet i Ydre kommun i Stångån samt i Finspångs kommuns norra del i Björnsjön.

Hårklomossans utbredning i Sverige. Fyllda ringar markerar aktuella förekomster. Ofyllda ringar markerar gamla lokaler där arten inte har återfunnits. Östergötland har för närvarande två kända lokaler. En ligger i Finspångs kommun och en i Ydre kommun. Dessa båda förekomster är dock från 2006 och ännu inte med på kartan. Karta: ArtDatabanken

Livsmiljö

Hårklomossa förekommer vid sjöar, småvatten och långsamt rinnande vattendrag, där den växer både på beskuggade stenblock och på basen av träd och buskar. Det som utmärker växtplatsen är att den utsätts för årliga variationer av vattennivån. De allra flesta vattendrag med fynd av hårklomossa har mer eller mindre regelbundna variationer av vattennivån på över en meter. I vissa fall kan hårklomossa även påträffas i reglerade vattendrag, men det krävs att vattenståndsfluktuationerna är stora och relativt varaktiga. Hårklomossa klarar inte av att växa i sjöar som har lågvatten för kort tid, t.ex. uppdämda sjöar långt upp i avrinningsområdet som fylls på tidigt på säsongen. Däremot kan den leva och frodas i en del långtidsreglerade sjöar som har en tillräckligt lång period när mossan är torrlagd jämfört med hur länge mossan är under vatten. Hårklomossa förekommer oftast på platser där övrig vegetation är ganska sparsam och varken växter eller mossor helt täcker marken. Följearter till hårklomossa är: klibbal, gråvide, videört, fackelblomster, pors och blåtåtel. Bland mossorna hittas ofta bäckraggmossa, stor näckmossa och cirkelmossa.

Potentiell livsmiljö. Foto: Tomas Fasth

Det här kan du göra!

- Håll ögonen öppna och rapportera in eventuella fynd av hårklomossa till länsstyrelsen. Ökade kunskaper om var arten finns ger större chanser att skydda den!
- Vid avverkning, lämna en zon av träd och buskar mot vattendrag, minst en trädängd (ca 10 m).

Hotbild

Hårklomossan har försvunnit från 59 % av alla kända lokaler, vilket är en kraftig minskning. De två stora hoten mot hårklomossan är förändringar i vattenståndet och övergödning, och dessa kommer troligen att vara de huvudsakliga även i framtiden. Eftersom hårklomossan föredrar områden som svämmas över varje år missgynnas den när vattenståndet i sjöarna regleras till en konstant nivå. För stor och för ofta förekommande variation i vattennivå är inte heller bra för arten.

Vad gäller övergödning är problemet att vissa arter har en tendens att ta över när en sjö får för mycket näring. Dessa arter kan då lätt tränga bort hårklomossan, som inte är så konkurrenskraftig. Exempel på några arter som ofta gör så, och som kan hota hårklomossan, är trådformiga grönalger, kärlväxter samt vissa andra mossor. Andra hot som kan påverka hårklomossan är ökad försurning och exploatering av mindre vattendrag. Avverkning av skuggande träd och buskar på lokaler med hårklomossa gör också att förekomsterna minskar kraftigt eller till och med försvinner helt, men gallring av enstaka träd tycks inte påverka populationerna nämnvärt. Gallring och röjning på lokaler med hårklomossa bör trots allt utföras med stor försiktighet, eftersom man ännu inte riktigt vet hur känslig arten är för åtgärden.

Hårklomossa. Foto: Helena Lager

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

KONTAKTPERSON Kjell Antonsson
BESÖKSADRESS Östgötagatan 3
POSTADRESS 581 86 Linköping
TELEFON 013 - 19 60 00
HEMSIDA <http://www.e.lst.se>

KÄLLOR

- ArtDatabanken 2006. Faktablad: *Dichelyma capillaceum* – hårklomossa.
Förf. Lars Hedenäs & Susanne Godow 1994. Rev. Kristoffer Hylander 1998.
Hedenäs, L., Godow, S. & Hylander, K. 1996. Bryophyte Profiles – 1. *Dichelyma capillaceum* (Dicks.) Myr. (Bryopsida: Fontinalaceae). Journal of Bryology 19: 157–179.
Hylander, K. 1998. Hårklomossa, *Dichelyma capillaceum* – ekologi och aktuell förekomst i Sverige. Svensk Botanisk Tidskrift 92: 95–111.
Naturvårdsverket. 2004. Åtgärdsprogram för bevarande av hårklomossa. Naturvårdsverket Rapport 5402.